

Fascinují mě čerti, sněhuláci a havrani

Rozhovor Ondřeje Mrázka s Krištofem Kinterou, Literární noviny, duben 2012

Právě se vracím z vaší velké výstavy s názvem Výsledky analýzy v pražské Městské knihovně. Z vašich objektů čiší šibalství, až dětinská radost z tvorby, ale i nelítostný výsměch naší uspěchané a přetechnizované společnosti. Výsledky vaší analýzy dnešní doby jsou ovšem ve své podstatě varující a hluboce pochmurné. A tak bych vám rád položil otázku, kterou na výstavě pokládá jedna z vašich mluvících soch: „Ahoj, čau, hele, podívej, já vím, že tě to ani moc nezajímá, ale to neva. Poslouchej, potřeboval bych se tě zeptat, co si myslíš o budoucnosti lidstva? Jaký to tady za chvíli bude?“

Tak to jste mě hned na začátku zatlačil do hodně pochmurného kouta. Z toho se budu těžko vyhrabávat. Co na to říct? Nevymyslím si dopředu, jak sochy mají působit, nechávám to zkrátka intuitivně proudit. Některé vyjdou ironické, jiné vyloženě veselé, a další jsou prostě ponuré a děsivé, s tím nic nenadělám. Není to dopředu vymyšlená strategie, je to spíš princip vypouklého zrcadla.

Nenadávej na zrcadlo, když máš hubu křivou, jak napsal Gogol. Nakolik v tomto směru ovlivňují váš pohled na svět vaše malé děti?

Mám dvě dcerky, pětiletou a osmiletou, a to je samozřejmě naprosto neuvěřitelná zkušenost. Já se nad tím nerad nějak takto veřejně dojmám, protože, kdo děti nemá, tak ho to nedojme, a ti, kdo je mají, tak to sami znají. Je to skvělé, člověk má pocit, že se podílí na předávání štafety v čase. Ale pochopitelně člověk najednou cítí daleko větší odpovědnost za svět, který tu těm dětem necháme.

Vaším hlavním tématem je stav současného světa: vymývání mozků, diktatura konzumu a kýče, agresivita vsudypřítomné reklamy. To jsou věci, ze kterých si i nejtřejší vtípálek přestane dělat legraci ve chvíli, kdy dolehnou na jeho potomky. Jak to snášíte?

Je to dost zlé. Trápí mě hlavně nemožnost to změnit. Umění sice je jistou zpětnou vazbou, jenomže taky samo o s obě nepřináší řešení. Můžete lehce nakousnout problém a něco kritizovat, nebo se tomu vysmívat, ale ve skutečnosti záleží hlavně na tom, jaký sám vedete.

Myslíte život v pravdě?

Jasně. Já třeba nemám pocit, že bych žil nějak příkladný ekologický život. Jezdím sice nejradši na kole, ale neobejdu se bez auta. Přece jen dělám trojrozměrné věci, navíc velice rozměrné. Na kole to nepoberu. Jsem si vědom své ekologické stopy. Spíš mi teď stále častěji táhne hlavou, jak to vymyslet, aby se umění dalo použít jako nástroj nějakého vylepšení, byť sebemenšího. Zároveň ale nemám takový ten mesiášský pocit, že bych tím mohl zachránit svět, to mi přijde moc patetické. Ale třeba alespoň stáhnout pracháče a použít pak ty jejich prachy třeba ku prospěchu lidí ve svém okolí, ve veřejném prostoru.

Pro sochaře, který stvořil desítky všelijak se pohybujících, očičkama blýskajících a mluvících soch, musí být zvláštní pocit přivést na svět vlastní děti. Plození a výchova dětí je vlastně taková trochu jiná sochařina, Adam byl taky uplácáný z hlíny, ne?

Přesně tak, akorát své děti raději do umění apriori netahám, k tomu si musí najít cestu sami. I když ta mladší už mi někdy leze do zelí. „Táto, měl bys udělat popelnici, která se sama otvírá. A měla by taky mluvit.“ Takže už jsou v tom možná taky trochu namočené.

A vy jste zase namočený v jejich dětském světě... Třeba to není náhoda, že vašimi oblíbenými motivy jsou poslední dobou sněhuláci a čerti?

Možná, ale kdybych děti neměl, asi bych si vzpomněl, jak jsem jako kluk stavěl sněhuláky, je to intuitivní návrat ke kořenům a archetypům, na kterých jsme vyrostli. Představte si, že napadne sníh. Najednou je všude kolem spousta materiálu a jakási úplně elementární energie nám velí udělat z toho sněhu kouli, druhou a třetí, postavit je na sebe, a najednou je tady figura, navíc tajemná a majestátní, na kterou se díváme odspodu. To je přece úžasné! No a čert je v tomto smyslu jenom kousek od sněhuláka. Je jednou z posledních živoucích, nebo spíše živořících archetypálních postav. K motivu čerta jsem se vrátil opravdu velice rád, dělat čerty mi přináší hodně radosti a potěšení.

Co vás na čertovi tak po čertech přitahuje?

Jak to říct? No, je to vůl. Takový český, nablblý a patřičně zbedněný strážce morálky. Ten, kdo přináší trest.

Takže to není takový ten sympatický, rošťácký, ale neškodný čertík z pohádek?

Ne. Musí z něj jít trochu hrůza, že jo? Ale zároveň je pravda, že český čert je tak nějak umírněnější. Strčí vás sice do pytle, ale hned vás nerozseká na kusy a někde za rohem vás z toho pytle vysype. Nicméně je to posel temnot. Jeho existence nás nutí bát se udělat něco špatného, protože jinak na nás přijde a potrestá nás. Ten intenzivní pocit z dětství v nás přece přetrvává, já osobně jsem se z čerta málem počůral strachy.

Převlékáte se na Mikuláše jako správný performer za čerta a strašíte vlastní dcerky?

To si přece nemůžu nechat ujít. Dávám si na tom patřičně záležet. Mám třeba takový kouřostrojek na dvanáctivoltovou baterku. Ocas, samozřejmě pytel, kouř, kopyto, brambory, uhlí. Ale převlek není to hlavní. Nejlepší čert je takový, který ani nemusí moc mrmlat, ale přirozeně si získá autoritu už jen tou svou existencí v místnosti.

Takže čerta chápete jako cosi, z čeho bychom měli mít strach, abychom se báli krás, lhát, podvádět a třeba tunelovat?

Souhlasím. Možná se čerti nesprávně zaměřují jenom na děti, ale měli by si posvítit na dospělé...

Měl byste je vypustit do parlamentu nebo do Strakovy akademie...

Přesně tak. Pustit na ně čerty. Protože jak už jinak jim to naznačit, že je všechno jenom „vocamcaď pocamcaď“ Kdo tu dnes v naší společnosti dělá čerta? Nikdo. Snad by to měla dělat policie, jenomže ta to dělá většinou blbě a mnohdy ne tam, kde by měla.

Jistou čertovskou přiblížlost a zabeďněnost jí ovšem upřít nelze?

To ne, ale ona to dělá špatně. Myslím, že můžeme bez uzardění konstatovat, že policie neplní roli čerta dobře. Ale nedávno mě v souvislosti s čerty pobavila jedna příhoda. V Lidových novinách jsem uviděl fotku Retzingera s titulkem Papež na Kubě. No a ten Ratzinger vám byl vyfotografován tak, že na tom snímku měl takové černočerné oči a v tom svém taláru vypadal úplně jako čert. Převlečený za papeže. Strážce morálky jako strážce morálky.

Třeba to je převlečený čert? Ale odhalit ho dokázal až současný český sochař, který se specializuje na čerty?

To by se mi líbilo. To ten Wojtyla tak tolik nevypadal, že?

Asi měl lepší maskéry. Čert je ale vlastně také démon, takový malý český démon. Jeden z vašich nejnovějších objektů nese název Démon růstu. Co vás k němu inspirovalo?

No vidíte to! Už jsme zase zpátky u těch sněhových koulí. A u vánoc. U těch blyštivých vánočních koulí na stromeček, které se proměnily z čirého dětského těšení se na Vánoce v symbol hrůzy, že už od září nás to všechno atakuje a hrozí nám to ze všech výloh obchodů a zvěstuje příšernou mánii zběsilého nakupování. V těch koulích je všechna ta ošklivost, soudobé rokoko, pokleslost stylu doby. Tak jsem se rozhodl, že je použiju jako takovou molekulu a udělám z ní molekulární výron, jakéhosi nezmaru neboli hydru, které když useknete nějakou část, tak hned zase doroste. Proto Démon růstu.

Takže jsem to mylně pochopil jako ironickou metaforu na neoliberalní kultovní zaklínadlo o nutnosti neustálého zrychlování ekonomického růstu?

V tom názvu je samozřejmě obsaženo i toto. Tím se právě dostáváme k něčemu, co je pro mě důležité, a totiž, že mé sochy mají názvy. Kladu na to velký důraz, protože název sochu ukotvuje. Někdy ty názvy opravdu těžce roním a trýzním se čekáním, kdy už mě to správné slovo nebo výkřik napadne, a jindy mám název ještě předtím, než je socha hotová.

Názvy vašich soch seřazené za sebou tvoří jakousi surrealistickou báseň, která se vznášá nad výstavou. Tento literární rozměr vaší tvorby se zhmotňuje v jedné z výstavních místností, jejíž stěny jsou polepeny slogany, vytrženými z původních kontextů: „I am not you, Zimní gummy, weather is changing, Don t think about money, I don t want to have problems, hovno, bůh, believe it or not, Falus a.s., Idiots I.t.d., Don t complain, We are all criminals.“ Jak jste k tomu došel?

Nejsem básník, jen ta hesla vyplivuji, čímž zároveň lehce parafrázuji svět, který na nás takovými slovními plivanci útočí, myslím svět reklamy. Vymýšlejí to celé týmy kreativců, kteří tím na nás na všechny šíjí budou. Tak si z nich dělám legraci.

Objektem na samém rozhraní sochy a básně je i váš kráčající, či spíše krákoravě promlouvající havran na stromě. Jako by k vám přiletěl časem od Ellana Edgara Poa a zbláznil se z naší doby?

Havrani mě naprosto fascinují. Jsou to úžasně chytrí tvorové, navíc s velice působivým mytologickým a magickým pozadím. Dokáží imitovat zvuky, takže jsem mu vložil do zobáku ten okleštěný jazyk reklamních sloganů, takové ty žvásty jako „Let s make thinks better“ nebo „Just do it!“ A z těchto žvástů, vytržených z kontextu, jsem se pokusil poskládat jakousi zprávu, která v zobáku toho mého havrana získá metafyzický nádech. Zkusil jsem zkrátka uplést z toho slovního průjmu bič.

Uplést z hovna bič, to je také počin až archetypální. Vybíráte si témata civilizačně pochmurná i existenciálně depresivní, ale v samotném ztvárnění vašich objektů je patrný úsměvný nadhled. A někdy až dětinské vytržení, jako byste v okamžiku, kdy jim vdechnete život, překvapeně vykřikl: Ejhle, stal se zázrak! Socha, a mluví! Jaký význam přisuzujete humoru ve své tvorbě?

Dost zásadní. Myslím, že jako Češi jsme na to geneticky vybavení. Ten náš pivní distanc z nás sice na jednu stranu dělá tupé knedlíky, ale zároveň nabízí svobodu v úniku do ironie. Bez humoru by to tady asi nešlo, nejen v umění, ale ani v životě.

Nemáte pocit, že právě onen tradiční český humor, který dokáže démona proměnit v čerta, se z galerií i života vytrácí?

Těžko říct, já si rád dělám z života legraci a on ze mě taky. Je ale pravda, že takový ten laskavý humor, nebo i nelaskavý, ale s přesahem, který vás přinutí se zamyslet, je dnes válcován prvoplánovými fóry, křečovitě drsnými a cynickými hláškami. Moudrých anekdot se nám nějak nedostává.

Některé vaše sochy se svou funkcí blíží loutkám, vy jste se také věnoval kolektivní performanci v divadelní skupině Jednotka, expandujete tvorbou do veřejného prostoru. Je pro vás důležité oslovovat obyčejné lidi mimo galerií a uměleckou smetánku?

Nesmírně důležité. To je to, co mě vlastně nejvíc baví, když nachytáte nebo nějak jinak oslovíte člověka, který není vůbec zatížen takovou tou kunsthistorickou a teoretickou břečkou. V tom je pouliční divadlo velice inspirativní. Když jsme dělali s Jednotkou naše divadelní věci, byla to obrovská satisfakce. Přijedete do nějakého města nebo vesnice a tam to rozbalíte, děje se to přímo v tu chvíli, teď a tady, je to událost, která je neopakovatelná. A buď to funguje, nebo ne. Je skvělé, když vidíte, že lidi, kteří by nikdy nepřišli do galerie, protože jsou tak třeba už apriori nastavení, že je to nezajímá, se nechají nachytat. Když něco osloví obyčejného člověka, potěší mě to nejvíc ze všeho.

Přiznám se, že jsem se před chvílí v Městské knihovně taky nechal nachytat. Člověk vejde do galerie a najednou vidí, že se ocitl v docela obyčejném obchodě se smíšeným zbožím, kde si u paní pokladní můžete koupit pivo, prášek na praní nebo toaletní papír. Navíc jste galerii rasantně přeoral, pobořil, vpustil do ní světlo. Jak se vám takový nápad prosazoval?

Nic jednoduchého to nebylo, protože ta instituce je hodně zkostnatělá. Ale ve srovnání s Veletržním palácem zase nejsou ozbrojení, není tam žádné ABL. Takže vlastně paráda. Nakonec to klaplo. Věděl jsem, že to musí být radikální, něco, co přemostí tu dusivou deku té instituce.

Sedíme v jedné z teprve nedávno vzniklých vršovických kaváren, kolem nichž se v této pražské čtvrti začíná probouzet velice osobitá umělecká i neumělecká komunita. Vy jste v této podivuhodné pražské čtvrti vyrůstal, co pro vás znamená?

Strašně moc. Táta je výtvarník a zprostředkoval mi místní génus loci vytvořený osobnostmi, které tu žily. Tady hned za rohem bydlel Jiří Kolář, za kterým chodila celá výtvarná Praha, žil tu Mikuláš Medek, Ladislav Klíma, Josef Váchal, v Krymské ulici se počátkem 80. let odehrávaly Konfrontace Tvrdohlavých, takže já tu cítím silné telurické proudy a rád přiznávám, že jsem lokálpatriot. Tady ten život kdysi zurčil.

A v posledních letech to zase zurčit začíná...

Ano, to je úžasné. Po návratu ze studií v Amsterdamu asi před sedmi lety jsem to začal sledovat. Vznikla tu kavárna s knihupectvím Shakespeare and sons – dnes kavárna V lese, klub a výstavní síň Skutečnost, kinokavárna u bývalého kina Pilotů, a nedávno Café Sladkovský. Celé se to tu stalo zkvétající a zurčící lokalitou – myslím co se týče veřejného prostoru, kultury a sousedského života. Přátelské hospody a kavárny sem stahují i lidi odjinud, jsou to otevřená místa setkávání se a povídání, chodí sem osobnosti jako třeba kapitán Zbloudilého Holandřana Vráta Brabenec. Navíc je to tu krásně kosmopolitní, ale ne turistické.

S cílem ochránit a zvelebit veřejný prostor vzniklo i občanské sdružení Start Vršovice. Můžete přiblížit, co je zač?

Je to iniciativa místních lidí, kteří se znají z těch kaváren a hospod. A aby to jejich setkávání mělo nějaký přesah, pokoušejí se nějak zlidštit prostor, kde společně jako sousedi žijí. Pořádají se farmářské a umělecké trhy na náměstí, kterému se odedávna říká Tržiček, koncerty, výstavy starých fotografií Vršovic, recitace básní vršovických básníků, divadla pro děti. Desítky let tu býval trh, ale teď všude parkují auta. Od září plánujeme sochařské projekty ve veřejném prostoru. Je dobrý pocit něco pro to místo udělat, tak to přece všechno začíná.

Už jen to, že se podařilo alespoň na den odbřemenit kus města od aut je úspěch, ne?

Diktatura těch automobilů je bezbřehá. Sice se to párkrát podařilo na den, ale co to je? Všude se rozrůstají parkoviště pro auta, v parcích i na každém veřejném prostranství parkují auta. Pohřbívají nás zaživa. Pamatuji se na argument místních úřadů, proč nám to nejdříve chtěli zakázat. Zněl „automobily našich občanů“. To je jejich karma. Existuje tu sice plno energie místních lidí, kteří bez nároku na cokoli chtějí dát té čtvrti lepší ráz, ale naráží to na ty aparáty a bigotní byrokraty. Na radnici se tu dějí strašné věci, nejmenované firmy, což je veřejným tajemstvím, rozprodávaly samy sobě krásné secesní vily z obecního majetku. Stavby, které mají hodnotu třiceti milionů, si ti podvodníci prodávali za čtyři. Nebo zámeček Rangherka – jedna z nejkrásnějších budov v okolí, navíc s pohnutou historií. Jmenuje se podle Giuseppe Rangheriho, který sem přijel v 18. století z Lombardie, pěstoval v ní bource morušové a vyráběl hedvábí. Radní ji nejdřív nechali rozpadnout a teď ji přes protesty místních lidí i ochranářů přestavují na nějaký exkluzivní dům důchodců.

Ke géniu loci Vršovic neodmyslitelně patří i fotbalový stadion Ďolíček a klub Bohemians. To je fenomén přesahující sport, chodit na fotbal do Ďolíčku byla přece společenská záležitost?

No jo, Bohemka, to je taková moje úchylnka. Já za ní navíc cítím Kupku. Český fabrikant a mecenáš Jindřich Waldes, který ji podporoval, podporoval taky Kupku, takže to mám spojené skrze Kupku i Tondu Panenku. Ďolíček a jeho nezapomenutelná atmosféra generuje nejen emoce, ale i duchovní nadstavbu. Ve spolupráci s divadelním festivalem 4 dny v pohybu se na jeho trávníku vloni odehrála bizarní společenská událost, hudebně-divadelně klokaní baletní happening, který byl zároveň varováním, že i tato vršovická pamětihodnost může být co nevidět vytunelována.

Umění se ve veřejném prostoru často provokuje, vytrhuje kolemjdoucí z lhostejnosti a dostává se do křížku se zákonem. Jak na vás působí dva takové střety se zákonem, jejichž protagonisté nedávno skončili dokonce ve vězení – mám na mysli kauzy Týce a Smetany?

Včera jsem našel ve schránce od Romana Týce korespondák, stálo tam „Srdečný pozdrav z Pankráce“. To mě potěšilo. Myslím, že to udělal dobře, klobouk dolů. Akorát že mi to u něj trošku zavání egocentrickou potřebou na sebe upozorňovat. Ale nechci mu křivdit, to je věc vkusu. Na druhou stranu to, co udělal – i když ta sklíčka pro mě nemají žádnou zvláštní uměleckou hodnotu – je normální fórek, kterých by tu mělo být po městě daleko víc a bylo by nám všem tak nějak veseleji. Ale samozřejmě, že ještě daleko víc mi imponuje ten olomoucký autobusák Smetana, protože to je úplně čisté. Ten chlap nemá žádnou uměleckou ambici, prostě to tak cítí a cítí to správně. Zcela spontánní insitní streetart - to je přece úplně skvělé. Všechno. I to, co udělal, i to, jak o tom mluví. Stojí si za tím.

Architektura našeho rozhovoru se naplnila, což je pravý čas položit vám znovu úvodní otázku, na kterou jste mi nakonec neodpověděl: Jak to bude s tou apokalypsou?

Vy si nedáte pokoj! No, po pravdě řečeno to s námi vypadá dost špatně, ale tak to bylo víceméně vždycky. Já věřím, že to nějak přemostíme, princip přežití je pořád zásadní a až nám opravdu poteče do bot, budeme schopni přešaltovat na nějaké nové metody. Do té doby vydrancujeme, co to půjde, ale pak to snad zase nějak zachráníme, když do nás nenabourá nějaký meteorit. Ale kdo ví, jsou i tací, kteří si to nemyslí. Uvidíme letos v prosinci, jak říkali staří Mayové.